

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Asia: OKM lausuntopyyntö Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmasta vuosille 2011–2016

Diaarinumero: OKM/12/500/2011

KOULUTUKSEN JA TUTKIMUKSEN KEHITTÄMISSUUNNITELMA 2011–2016

Kansalaisopistojen liitto KoL – Medborgarinstitutens förbund MiF ry (jäljempänä KoL) ja Förbundet för arbetar- och medborgarinstitut i Svenskfinland FAMI rf (jäljempänä FAMI) kiittävät mahdollisuudesta lausua näkemyksensä kehittämissuunnitelman luonnokseen.

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

Rakenteellisessa kehittämisessä on syytä huomioida, että paikkakunnilla, joilla ei ole tarjolla muuta koulutusta esimerkiksi lukion jälkeen, kansalais- ja työväenopistojen ennaltaehkäisevä rooli ihmisten elämässä on korvaamaton.

On hyvä, että Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2011–2016 (jäljempänä KESU) Lähtökohdat-luvussa vapaa sivistystyö tuodaan esille laadukkaiden sivistyspalveluiden tuottajana. Toiminnan yhteiskunnallisia vaikutuksia – kansanvaltaisuuden, tasa-arvoisuuden ja moniarvoisuuden toteutumista – painotetaan voimakkaasti. Halutaan lisätä yhteiskunnallisen koulutuksen osuutta sekä edistää vapaan sivistystyön mahdollisuuksia vastata muutoin koulutuksen ulkopuolelle jäävien tarpeisiin. Näitä kahta sisällöllistä linjausta on kuitenkin syytä vielä tarkentaa: mitä kaikkea (konkreettista) vapaalta sivistystyöltä toivotaan ja millä resursseilla toteutettaviksi.

KESUn kannanotot ovat pääosin hyväksyttäviä vapaan sivistystyön näkökulmasta siitä huolimatta, että vapaa sivistystyö jää tekstissä liian vähälle huomiolle toimintansa laajuuteen nähden. Tämän aikuisväestön erittäin merkittävän koulutusmuodon (yli miljoona opiskelijaa vuosittain) huomioiminen ja sen yhteyksien ja mahdollisuuksien näkeminen laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa olisi tämäntyyppisessä strategisessa asiakirjassa perusteltua.

Ei ole hyvä, että aikuiskoulutus käsitetään KESUssa pelkästään ammatillisena aikuiskoulutuksena. Keinotekoiset raja-aidat ammatillisen aikuiskoulutuksen ja vapaan sivistystyön välillä tulee purkaa, jotta elinikäisen ja elämän laajuisen oppimisen ja opitun tunnistamisen ja tunnustamisen periaatteet toteutuvat jatkossa paremmin myös esimerkiksi kansalaisten henkilökohtaisia koulutustilejä valmisteltaessa.

On huolehdittava siitä, että sekä SADE-hankeeseen että tuleviin koulutustileihin (*ehdotus 177*) sisällytetään vapaan sivistystyön opinnot mukaan.

On positiivista, että KESUssa nostetaan kautta linjan voimakkaasti esiin elinikäisen oppimisen periaate sekä opiskelun jatkaminen koko aikuisiän ajan. Kansalais- ja työväenopistot ovat erittäin merkittäviä toimijoita hallituksen tavoitteen nostaa suomalaiset maailman osaavimmaksi kansakunnaksi vuoteen 2020 mennessä toteuttamisessa. On myös ilahduttavaa, että kansalais- ja työväenopistojen merkitys muuttuvan työelämän osaamisvaatimukseen vastaamisessa huomioidaan KESUn Lähtökohdat-luvun loppulauseessa.

Sivistyksellisen tasa-arvon ja elinikäisen oppimisen toimenpideohjelma

Koulutuksellisen ja sivistyksellisen tasa-arvon toteutumisen kannalta kansalais- ja työväenopistojen merkitys on kiistaton.

Tavoite puolittaa vajaassa kymmenessä vuodessa sosiaalisen aseman ja koulustaustan vaikutus aikuiskoulutukseen osallistumiseen on haastava.

On tutkittava ja laajennettava vapaan sivistystyön oppilaitosten mahdollisuuksia osallistua koulujen kerhotoiminnan järjestämiseen sekä tarjota korvaavia, valinnaisia opistosuorituksia osana lukio- tai ammatillista koulutusta. Tarvitaan uusia taloudellisia resursseja laajentuvien yhteiskunnallisten tehtävien hoitamiseen samaan aikaan kun pitää huolehtia siitä, että kansalais- ja työväenopistojen valtionosuustunnit pysyvät jatkossa vähintäänkin kuluvan vuoden 2011 tasoisina.

Tulee muistaa, että vapaa sivistystyö luo välillisesti pohjaa myös taloudelliselle kehitykselle.

Maahanmuuttajien koulutukseen osallistumista edistetään

Kansalais- ja työväenopistojen monipuolisia opiskelumahdollisuuksia ja kurssitarjontaa voidaan ja kannattaa jatkossa hyödyntää entistä laajemmin osana maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta.

KESUn tavoite kehittää maahanmuuttajien koulutukseen osallistumista on erittäin tärkeä. On hienoa, että painotetaan vapaan sivistystyön oppilaitosten merkitystä maahanmuuttajien (alkuvaiheen) kotoutumiskoulutuksessa. On erittäin tärkeää kehittää maahanmuuttajien kieli- ja kulttuurikoulutusta kansalais- ja työväenopistoissa. Valtion tulee osoittaa erilliset korvamerkit resurssit tähän haastavaan yhteiskunnalliseen ja koulutuksellista tasa-arvoa edistävään tehtävään. Lisäksi tarvitaan omaehtoista koulutusta sekä sen järjestämiseen tarvittavat taloudelliset resurssit myös maahanmuuttajille, jotka integroituvat suomalaiseen yhteiskuntaan ruotsinkielisinä.

Koulutuksen ja työelämän yhteyksien vahvistaminen

KESUssa kuvataan useita keinoja koulutuksen ja työelämän yhteyksien vahvistamiseen (s. 14). Vapaata sivistystyötä ja sen mahdollisuuksia

esimerkiksi työelämässä jaksamisen, tietojen ja taitojen kartuttamisen tai työhyvinvoinnin lisäämisen mahdollistajana ei kuitenkaan huomioida. Vapaan sivistystyön opintoihin ja toimintaan osallistumisella on kiistatta merkittäviä vaikutuksia kaikkiin edellä mainittuihin seikkoihin.

Kansalais- ja työväenopistoissa järjestetään myös avoimen yliopiston opetusta, jolla opiskelijat voivat vahvistaa työelämäosaamistaan. On syytä kehittää edellä mainittua opetusta yhteistyössä molempien osapuolten kanssa esimerkiksi KESUn *ehdotusten* 125 ja 126 (tutkinnon osat) mukaisesti.

Kansallinen kielistrategia kielivaroannon laajentamiseksi

On muistettava, että kielistrategiaan kuuluu myös se, että jatkossakin mahdollistetaan ruotsinkielisen vapaan sivistystyön elinvoimaisena säilyminen suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kansallisessa kielistrategiassa tulee ottaa huomioon kansalais- ja työväenopistojen mittava, historiallinen tehtävä suomalaisen aikuisväestön kielitaitotason kohottamisessa sekä monipuolistamisessa.

Taiteen perusopetuksen saatavuutta parannetaan

On tärkeää, että KESUssa huomioidaan kansalais- ja työväenopistojen järjestämä taiteen perusopetus alueellista tarjontaa, saatavuutta ja saavutettavuutta tukevana sekä täten kansalaisten tasa-arvoa edistävänä (*ehdotus 43*). Taidekasvatuspalveluiden alueellisen saatavuuden arvioinnin yhteydessä on syytä tarkastella myös kansalais- ja työväenopistopalveluja yleisemminkin osana peruspalvelujen arviointia (vrt. esim. kirjastot).

On ilahduttavaa, että taiteen perusopetuksen lasten ja nuorten arviointi valmistuu vuoden 2011 loppuun mennessä. Toivotaan, että taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman uudistaminen voidaan käynnistää ennen vuotta 2015.

Suunnitelmassa todetaan (*ehdotus 139*), että "koulutuksen ulkopuolisen arvioinnin painopisteitä vuosina 2012–2015 ovat... tasa-arvon toteutuminen... ja hyvinvointivaikutukset". Nämä arviointivaatimukset koskettavat taiteen perusopetuksen ohella mitä suurimmassa määrin myös suurta osaa kansalais- ja työväenopistoissa annettavaa opetusta.

Vapaan sivistystyön oppilaitosverkon kehitys ja resursointi

Kansalaisopistojen rakenteellinen kehittäminen on viime vuosina ollut huomattavaa. Oppilaitosverkon kehittämisessä vuorovaikutteisuus eri tahojen välillä jo varhaisesta valmisteluvaiheesta alkaen on ensiarvoisen tärkeää.

Toivotaan, että vapaan sivistystyön oppilaitosten alueellinen verkottuminen sekä yhteistyö muiden oppilaitosten ja toimijoiden kanssa lisääntyy. Kansalaisopistojen instituutiorakenteen säilyminen, lähipalveluiden tarjoaminen jatkossa sekä opiskelumahdollisuuksien saavutettavuus myös haja-asutusalueilla kuntauudistuksen aikana ja sen jälkeen ovat kansalais- ja työväenopistoille erittäin tärkeitä asioita.

On ensiarvoisen tärkeää kansalaisopistojärjestelmän toiminta-ajatuksen ja koulutuksellisen tasa-arvon kannalta, että kansalaisopistojen opintomaksut voidaan jatkossakin pitää kaikille kansalaisille kohtuullisella tasolla. Tämän vuoksi on syytä kiinnittää erityistä huomioita kansalaisopistojen valtionosuuksien ja kunnilta saaman tuen kehitykseen lähivuosina.

Laskennallisten opetustuntien määrä tulee nostaa toteutuneiden opetustuntien määrää vastaavalle tasolle.

On syytä päästä ainakin pidemmällä aikavälillä siihen, että kunnille säädetään jonkinlainen vähimmäismaksuosuus niiden alueella toimivien kansalaisopistojen pitämistä opetustunneista (samalla periaatteella kuin kansalaisopistojen valtionosuudetkin nykyisin määräytyvät).

On perusteltua määritellä kansalais- ja työväenopistot laissa palveluksi, jota tulee olla tarjolla joka kunnassa.

Ei voida hyväksyä vapaaseen sivistystyöhön kohdistuvia leikkauksia yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa ollaan huolestuneita työssä jaksamisesta, työurien pidentämisestä, ikääntyvästä väestöstä sekä suvaitsemattomuuden lisääntymisestä. Pitää suhteuttaa vapaaseen sivistystyöhön käytettävä rahamäärä siitä saatavaan sivistyshyötyyn.

Laatutyön kehittäminen

Pidetään äärimmäisen tärkeänä KEHOn tilasto- ja tietopohjatyöryhmän ehdotusten mukaista laatutyön tekemistä ja sen kehittämistä kansalais- ja työväenopistoissa.

Kansainvälisyyden kehittäminen

Tuetaan realistiselta pohjalta lähtevää kansalais- ja työväenopistojen kansainvälistymiskehitystä esimerkiksi *ehdotuksen 44* (perusopetus) mukaisesti. On tarkoituksenmukaista säilyttää Grundtvig-ohjelma myös jatkossa suomalaisen vapaan sivistystyön kansainvälistymismahdollisuutena.

Opettajankoulutuksen kehittäminen

Ehdotuksessa 79 (korkeakoulut) todetaan, että alakohtaista lisästarvetta on erityisesti opettajankoulutuksessa. Toivotaan, että ennakoinnin pohjaksi tehtävissä tutkimuksissa huomioidaan jatkossa systemaattisesti myös kansalais- ja työväenopistojen sekä koko vapaan sivistystyön opettajankoulutuksen tarve. On sisällytettävä opettajien tutkintovaatimukseen myös vapaata sivistystyötä koskevia osia nykyistä enemmän.

Pidetään myös *ehdotuksia 133 ja 135* tärkeinä ja toivotaan, että niissä huomioidaan myös vapaan sivistystyön opettajat.

Verovähennyskelpoisuuden lisääminen

Ehdotuksessa 82 (korkeakoulut) mainitaan yksityishenkilöiden lahjoitusten verovähennyskelpoisuus. Toivotaan, että tutkitaan mahdollisuuksia ulottaa tämä koskemaan myös vapaan sivistystyön opintotoiminnan mahdollistamista (yhteiskuntavastuu).

Laadukkaalla tutkimuksella ja innovaatiotoiminnalla kilpailukykyä ja vaikuttavuutta

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö VSY tukee vapaan sivistystyön tutkimusta ja tekee siihen liittyvää yhteistyötä.

Toivotaan yhteistyötä eri oppilaitosmuotojen välillä esimerkiksi *ehdotuksen 91* (korkeakoulut) mukaisesti ”kestävän kasvun edistämisessä”.

Pidetään myös tärkeänä koulutuksen määrällisen ja laadullisen ennakkoinnin kokonaisvaltaista yhteensovittamista. Teksti ei KESUssa käsittele vapaata sivistystyötä, mutta se on syytä pitää myös tämän asian yhteydessä jatkossa mielessä.

Kansalais- ja työväenopistoilla on suuri merkitys siinä, että (*ehdotus 114*) ”mikään osa aikuisväestöstä ei jää pysyvästi aikuiskoulutuksen ulkopuolelle”. Ollaan valmiita tekemään suomalaisten osaamista vahvistavaa ja suomalaista koulutusjärjestelmää kehittävä yhteistyötä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa asian mahdollistamiseksi ja toteuttamiseksi.

LAUSUNTO KEHITTÄMISSUUNNITELMAN LUONNOKSESTA

KESU on kokonaisuus, joka kuvaa varsin konkreettisesti opetus- ja kulttuuriministeriön suunnitellut kehittämistoimenpiteet sekä niiden toivotut tulokset.

KESU lupaa jatkoa vapaan sivistystyön rakenteelliselle kehittämiselle. KoL ja FAMI muistuttavat, että kehittämisessä on syytä huomioida, että paikkakunnilla, joilla ei ole tarjolla muuta koulutusta esimerkiksi lukion jälkeen, kansalais- ja työväenopistojen ennaltaehkäisevä rooli ihmisten elämässä on korvaamaton: ne aktivoivat kaikkia ikäluokkia sekä löytävät yhteistyökanavat niin työttömien nuorten aktivoimiseen (vrt. esim. hanke- ja työpajatoiminta, *ehdotus 55*), eläkeläisten hyvinvoinnin edistämiseen kuin työikäisten ammattitaidon ylläpitämiseen. Kansalais- ja työväenopistot pystyvät kuuntelemaan herkällä korvalla alueensa paikallisia tarpeita ja ovat toiminnassaan nopeita, joustavia ja ketteriä.

KoL ja FAMI pitävät hyvänä sitä, että KESUn Lähtökohdat-luvussa vapaa sivistystyö tuodaan esille laadukkaiden sivistyspalveluiden tuottajana. Toiminnan yhteiskunnallisia vaikutuksia – kansanvaltaisuuden, tasa-arvoisuuden ja moniarvoisuuden toteutumista – painotetaan voimakkaasti. Halutaan lisätä yhteiskunnallisen koulutuksen osuutta sekä edistää vapaan sivistystyön mahdollisuuksia vastata muutoin koulutuksen ulkopuolelle jäävien tarpeisiin. Näitä kahta sisällöllistä linjausta on kuitenkin syytä vielä tarkentaa: mitä kaikkea (konkreettista) vapaalta sivistystyöltä toivotaan ja millä resursseilla toteutettaviksi. Vapaan sivistystyön merkittävänä tavoitteena on aina ollut yhteiskunnallisen tietoisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden edistäminen (vrt. *ehdotukset 21 ja 22*). Kansalais- ja työväenopistoilla on merkittävät yhteistyöverkostot kansalaisjärjestökenttään.

Kansalaisopistotoiminnan luonne palvelee myös erittäin hyvin kestävään kehitykseen sisältyviä ekologisia, sosiaalisia ja taloudellisia аспекteja. Opettaja matkustaa oppilaiden luo eikä päinvastoin. Lisäksi varsinkin taitoaineissa painotetaan uusiokäyttöä ja luonnollisten, kestävien materiaalien käyttöä. Kansalaisopistot hyödyntävät tehokkaasti jo valmiiksi muissa oppilaitoksissa olemassa olevia, kansalaisopistotoimintaan soveltuvia tiloja sekä varmistavat omalta osaltaan opettajille riittävien tuntimäärien kertymisen.

KESUn kannanotot ovat pääosin hyväksyttäviä vapaan sivistystyön näkökulmasta siitä huolimatta, että vapaa sivistystyö jää tekstissä kovin vähälle huomiolle toimintansa laajuuteen nähden. Tämän aikuisväestön erittäin merkittävän koulutusmuodon (yli miljoona opiskelijaa vuosittain) huomioiminen ja sen yhteyksien ja mahdollisuuksien näkeminen laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa olisi tämän tyyppisessä strategisessa asiakirjassa perusteltua.

KoLin ja FAMIn kritiikki kohdistuu esimerkiksi KESUn käsitykseen aikuiskoulutuksesta pelkästään ammatillisena aikuiskoulutuksena. Keinotekoiset rajaidat ammatillisen aikuiskoulutuksen ja vapaan sivistystyön välillä tulee purkaa, jotta elinikäisen ja elämän laajuisen oppimisen ja opitun tunnistamisen ja tunnustamisen

periaatteet toteutuvat jatkossa paremmin myös esimerkiksi kansalaisten henkilökohtaisia koulutustilejä valmisteltaessa.

KoL ja FAMI korostavat, että on huolehdittava siitä, että sekä SADE-hankkeeseen että tuleviin koulutustileihin (*ehdotus 117*) sisällytetään vapaan sivistystyön opinnot mukaan.

KoL ja FAMI pitävät positiivisena sitä, että suunnitelmassa nostetaan kautta linjan voimakkaasti esiin elinikäisen oppimisen periaate sekä opiskelun jatkaminen koko aikuisiän ajan. Tämä tärkeä sanoma mahdollistaa suomalaisten toimintaedellytykset globaalissa maailmassa aina varhaiskasvatuksesta elämän viimeisiin vuosiin saakka. Hallituksen tavoitteena on nostaa suomalaiset maailman osaavimmaksi kansakunnaksi vuoteen 2020 mennessä. Tämä on tavoite, jonka toteuttamisessa kansalais- ja työväenopistot ovat erittäin merkittäviä toimijoita. On ilahduttavaa, että kansalais- ja työväenopistojen merkitys muuttuvan työelämän osaamisvaatimukseen vastaamisessa huomioidaan KESUn Lähtökohdat-luvun loppulauseessa. Aikuisten osaamisen lisääminen, sukupuolten koulutuserojen kaventaminen, koulutuksen periytyvyyden vähentäminen sekä koulutuksellinen tasa-arvo ja työurien pidentäminen ovat painopisteitä, joissa vapaan sivistystyön merkitys on kiistaton.

Sivistyksellisen tasa-arvon ja elinikäisen oppimisen toimenpideohjelma

”Sosiaalisen aseman ja koulutustaustan vaikutus aikuiskoulutukseen osallistumiseen puolitetaan vuoteen 2020 mennessä.”

Koulutuksellisen ja sivistyksellisen tasa-arvon toteutumisen kannalta kansalais- ja työväenopistojen ja koko vapaan sivistystyön merkitys on kiistaton: hakeutumiskynnys on matala ja osallistujamäärät suuria. KESUssa painotetaan erityisesti yhtäläistä saavutettavuutta eri sosioekonomisten luokkien välillä. Tavoite puolittaa vajaassa kymmenessä vuodessa sosiaalisen aseman ja koulutustaustan vaikutus aikuiskoulutukseen osallistumiseen on haastava. Tutkimukset osoittavat, että myös vapaan sivistystyön aikuiskoulutuksessa koulutus kasautuu: kansalais- ja työväenopistojen opintoryhmissä miehet ja nykyään myös yleisen koulutustason nousun myötä matalasti koulutetut ovat vähemmistönä.

Elinikäisen oppimisen korostaminen KESUssa nähdään erityisesti vapaan sivistystyön kannalta hyvin merkittävänä. ”Elinikäinen oppiminen tarkoittaa oppimista kaiken ikäisenä ja kaikilla elämänalueilla.”

KoL ja FAMI esittävät, että tutkitaan ja laajennetaan vapaan sivistystyön oppilaitosten mahdollisuuksia osallistua koulujen kerhotoiminnan järjestämiseen sekä tarjota korvaavia, valinnaisia opistosuorituksia osana lukio- tai ammatillista koulutusta. Joustava toiminta tarjoaa mahdollisuuksia järjestää yhteistyökurseja kaikkia osapuolia hyödyttävällä tavalla. Laajentuvien yhteiskunnallisten tehtävien hoitamiseen tarvitaan uusia taloudellisia resursseja samaan aikaan kun pitää huolehtia siitä, että kansalais- ja työväenopistojen valtionosuustunnit pysyvät jatkossa vähintäänkin kuluvan vuoden 2011 tasoisina.

Vapaa sivistystyö saattaa yhteen erilaisia ihmisiä opiskelun ja harrastamisen merkeissä, mikä kiistatta uudistaa ja vahvistaa ihmisten välisiä suhteita ja verkostoja. Verkostot ja ihmisten välinen luottamus ovat oleellisia sosiaalisen pääoman kehittymisen kannalta. Koska lukuisissa tutkimuksissa on todettu sosiaalisen pääoman olevan usein yhtenä talouskasvua selittävänä tekijänä, tulee tiedostaa, että vapaa sivistystyö luo tätä kautta pohjaa välillisesti myös taloudelliselle kehitykselle. Vapaan sivistystyön tavoitteena ei ole tuottaa voittoa. Sen sijaan se edistää ihmisten hyvää ja mielekästä elämää ja vahvistaa eettisesti vastuullista yhteiskuntaa.

Maahanmuuttajien koulutukseen osallistumista edistetään

Kansalais- ja työväenopistojen monipuolisia opiskelumahdollisuuksia ja kurssitarjontaa voidaan ja kannattaa jatkossa hyödyntää entistä laajemmin osana maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta.

KESUn tavoite kehittää maahanmuuttajien koulutukseen osallistumista on erittäin tärkeä. On hienoa, että KESUssa painotetaan vapaan sivistystyön oppilaitosten merkitystä maahanmuuttajien (alkuvaiheen) kotoutumiskoulutuksessa. Maahanmuuttajien kieli- ja kulttuurikoulutuksen kehittäminen kansalais- ja työväenopistoissa on erittäin tärkeää. Tähän tärkeään yhteiskunnalliseen ja koulutuksellista tasa-arvoa edistävään tehtävään tulee valtion osoittaa erilliset korvamerkityt resurssit. Myös ne maahanmuuttajat, jotka integroituvat suomalaiseen yhteiskuntaan ruotsinkielisinä, tarvitsevat omaehtoista koulutusta sekä sen järjestämiseen tarvittavat taloudelliset resurssit.

Yhteiset kurssit paikallisen väestön kanssa ovat erittäin tärkeitä, sillä ne lisäävät luontevalla tavalla vuorovaikutteisuutta sekä eri kulttuureista tulevien ymmärrystä muiden kulttuurien edustajia kohtaan.

Koulutuksen ja työelämän yhteyksien vahvistaminen

KESUssa kuvataan useita keinoja koulutuksen ja työelämän yhteyksien vahvistamiseen (s. 14). Vapaata sivistystyötä ja sen mahdollisuuksia esimerkiksi työelämässä jaksamisen, tietojen ja taitojen kartuttamisen tai työhyvinvoinnin lisäämisen mahdollistajana ei kuitenkaan huomioida. Vapaan sivistystyön opintoihin ja toimintaan osallistumisella on kiistatta merkittäviä vaikutuksia kaikkiin edellä mainittuihin seikkoihin (ks. tutkimuksista esim. Manninen, Luukannel 2008: Omaehtoisen aikuisopiskelun vaikutukset – vapaan sivistystyön opintojen merkitys ja vaikutukset aikuisten elämässä).

Kansalais- ja työväenopistoissa järjestetään myös avoimen yliopiston opetusta, jolla opiskelijat voivat vahvistaa työelämäosaamistaan. KoL ja FAMI esittävät, että edellä mainittua opetusta olisi syytä kehittää yhteistyössä molempien osapuolten kanssa esimerkiksi KESUn *ehdotusten 125 ja 126* (tutkinnon osat) mukaisesti.

Kansallinen kielistrategia kielivarannon laajentamiseksi

KoL ja FAMI muistuttavat, että kielistrategiaan kuuluu myös se, että myös jatkossa mahdollistetaan ruotsinkielisen vapaan sivistystyön elinvoimaisena säilyminen suomalaisessa yhteiskunnassa.

Vuoden 2012 aikana valmisteltavassa kansallisessa kielistrategiassa tulee ottaa huomioon kansalais- ja työväenopistojen mittava, historiallinen tehtävä suomalaisen aikuisväestön kielitaitotason kohottamisessa sekä monipuolistamisessa. Mikään muu oppilaitosmuoto ei kykene tarjoamaan niin monipuolisia mahdollisuuksia lukuisten eri kielten opiskeluun kuin kansalais- tai työväenopisto.

Taiteen perusopetuksen saatavuutta parannetaan

KoL ja FAMI pitävät tärkeänä, että KESUssa huomioidaan kansalais- ja työväenopistojen järjestämä taiteen perusopetus alueellista tarjontaa, saatavuutta ja saavutettavuutta tukevana sekä täten kansalaisten tasa-arvoa edistävänä (*ehdotus 43*). Taidekasvatuspalveluiden alueellisen saatavuuden arvioinnin yhteydessä on syytä tarkastella myös kansalais- ja työväenopistopalveluja yleisemminkin osana peruspalvelujen arviointia (vrt. esim. kirjastot).

Vuoden 2008 toteutuneiden lukujen mukaan suurin osa kansalais- ja työväenopistojen taiteen perusopetuksesta on yleisen oppimäärän mukaista opetusta. On ilahduttavaa, että taiteen perusopetuksen lasten ja nuorten arviointi valmistuu vuoden 2011 loppuun mennessä. Mikäli on mahdollista, KoL ja FAMI toivovat, että taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien uudistaminen voitaisiin käynnistää ennen vuotta 2015.

KESUssa todetaan (*ehdotus 139*), että ”koulutuksen ulkopuolisen arvioinnin painopisteitä vuosina 2012–2015 ovat... tasa-arvon toteutuminen... ja hyvinvointivaikutukset”. Nämä arviointivaatimukset koskettavat taiteen perusopetuksen ohella mitä suurimmassa määrin myös suurta osaa kansalais- ja työväenopistoissa annettavaa opetusta.

Vapaan sivistystyön oppilaitosverkon kehitys ja resursointi

Kansalaisopistojen rakenteellinen kehittäminen on viime vuosina ollut huomattavaa: määrä on vähentynyt 279 opistosta 198 opistoon.

KoL ja FAMI korostavat, että oppilaitosverkon kehittämisessä vuorovaikutteisuus eri tahojen välillä jo varhaisesta valmisteluvaiheesta alkaen on ensiarvoisen tärkeää.

”Jatketaan meneillään olevaa vapaan sivistystyön oppilaitosverkon vuorovaikutteista rakenteellisen kehittämisen ohjelmaa ja hankkeiden tukemista. Vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitämisluvut muutetaan uudistettujen säännösten mukaisiksi vuoteen 2013 mennessä.”

KoL ja FAMI toivovat, että vapaan sivistystyön oppilaitosten alueellinen verkottuminen sekä yhteistyö muiden oppilaitosten ja toimijoiden kanssa lisääntyy. Kansalaisopistojen instituutorakenteen säilyminen, lähipalveluiden tarjoaminen

jatkossa sekä opiskelumahdollisuuksien saavutettavuus myös haja-asutusalueilla kuntauudistuksen aikana ja sen jälkeen ovat kansalais- ja työväenopistoille erittäin tärkeitä asioita.

Kansalaisopistojärjestelmän toiminta-ajatuksen ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että kansalaisopistojen opintomaksut voidaan jatkossakin pitää kaikille kansalaisille kohtuullisella tasolla. Tämän vuoksi on syytä kiinnittää erityistä huomiota kansalaisopistojen valtionosuuksien ja kunnilta saaman tuen kehitykseen lähivuosina. Vapaan sivistystyön lain lähtökohtana on se, että valtionosuudella katetaan 57 % kansalaisopistojen kustannuksista. Kansalaisopistojen saamat valtionosuudet ovat kuitenkin käytännössä jo pitkään kattaneet vain 49–50 % valtionosuuksiin oikeuttavista menoista. Tähän on ollut syynä mm. se, että opetusministeriön opistoille myöntämien laskennallisten valtionosuustuntien määrä on jäänyt n. 90 prosenttiin opistojen todellisista opetustunneista. KoL ja FAMI katsovat, että laskennallisten opetustuntien määrä tulee nostaa toteutuneiden opetustuntien määrää vastaavalle tasolle.

Toinen kansalaisopistojen toimintaedellytysten kannalta ratkaiseva kysymys on opistojen kunnilta saama tuki. Nykyisin tilanne vaihtelee tältä osin, koska muutamien opistojen kunniltaan saama vuosittainen tuki lasketaan miljoonissa euroissa ja samaan aikaan jotkin toiset opistot eivät saa kuntatukea lainkaan. KoL ja FAMI katsovat, että ainakin pidemmällä aikavälillä olisi syytä päästä siihen, että kunnille säädetään jonkinlainen vähimmäismaksuosuus niiden alueella toimivien kansalaisopistojen pitämistä opetustunneista (samalla periaatteella kuin kansalaisopistojen valtionosuudetkin nykyisin määräytyvät).

Huomattakoon samalla, että kirjastot on jo vuodesta 1998 lähtien määritelty laissa palveluksi, jota tulee olla tarjolla joka kunnassa. Tämä olisi yhtä perusteltua myös kansalais- ja työväenopistojen osalta, koska opistot ovat käytännössä toimineet kaikissa maamme kunnissa 1980-luvun alusta lähtien. Päätöksentekijöiden on tärkeää huomioida kansalais- ja työväenopistojen koulutustarjonta kuntalaisten hyvinvointia edistävänä ja ylläpitävänä tekijänä (ennaltaehkäisevänä toimintana).

Kuten myös OAJ on huomauttanut, KoL ja FAMI eivät hyväksy vapaaseen sivistystyöhön kohdistuvia leikkauksia yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa ollaan huolestuneita työssä jaksamisesta, työurien pidentämisestä, ikääntyvästä väestöstä sekä suvaitsemattomuuden lisääntymisestä. Vapaaseen sivistystyöhön käytettävä rahamäärä pitää suhteuttaa siitä saatavaan sivistyshyötyyn. Sivistystyö vaikuttaa ihmisen elämänlaatuun ja toimintakykyyn, henkiseen ja fyysiseen aktiivisuuteen, yhteiskunnalliseen osallistumiseen sekä koulutus- ja sivistystasoon.

Laatutyön kehittäminen

KoL ja FAMI pitävät laatutyön tekemistä ja sen kehittämistä kansalais- ja työväenopistoissa KEHOn tilasto- ja tietopohjatyöryhmän ehdotusten mukaisesti äärimmäisen tärkeänä asiana (ks. lisäksi esim. perusopetuksen puolelta *ehdotus 34*).

Kansainvälisyyden kehittäminen

”Yhteistyössä muiden maiden kanssa kykenemme kehittämään oppimista ja osaamista maailmanlaajuisesti.”

KoL ja FAMI tukevat realistiselta pohjalta lähtevää kansalais- ja työväenopistojen kansainvälistymiskehitystä esimerkiksi *ehdotuksen 44* (perusopetus) mukaisesti. On tarkoituksenmukaista säilyttää Grundtvig-ohjelma myös jatkossa suomalaisen vapaan sivistystyön kansainvälistymismahdollisuutena.

Opettajankoulutuksen kehittäminen

Ehdotuksessa 79 (korkeakoulut) todetaan, että alakohtaista lisästarvetta on erityisesti opettajankoulutuksessa. KoL ja FAMI toivovat, että ennakoinnin pohjaksi tehtävissä tutkimuksissa huomioidaan jatkossa systemaattisesti myös kansalais- ja työväenopistojen sekä koko vapaan sivistystyön opettajankoulutuksen tarve. Opettajien tutkintovaatimuksiin on sisällytettävä myös vapaata sivistystyötä koskevia osia nykyistä enemmän.

KoL ja FAMI pitävät myös *ehdotuksia 133 ja 135* tärkeinä ja toivovat, että niissä huomioidaan myös vapaan sivistystyön opettajat.

Verovähennyskelpoisuuden lisääminen

Ehdotuksessa 82 (korkeakoulut) mainitaan yksityishenkilöiden lahjoitusten verovähennyskelpoisuus. KoL ja FAMI toivovat, että tutkitaan mahdollisuuksia ulottaa tämä koskemaan myös vapaan sivistystyön opintotoiminnan mahdollistamista (yhteiskuntavastuu).

Laadukkaalla tutkimuksella ja innovaatiotoiminnalla kilpailukykyä ja vaikuttavuutta

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö (VSY) tukee vapaan sivistystyön tutkimusta ja tekee siihen liittyvää yhteistyötä kokoamalla vapaan sivistystyön alueelle tutkimuksesta kiinnostuneiden toimijoiden verkostoa, kehittämällä tutkimuksen tekoa tukevia toimintamuotoja, vahvistamalla yliopistojen ja vapaan sivistystyön kentän yhteyksiä ja vuoropuhelua, kokoamalla vapaaseen sivistystyöhön kohdistuvia tutkimuksia, tutkimustarpeita ja -ideoita sekä osallistamalla tutkimusohjelmien ja -hankkeiden suunnitteluun ja toteuttamiseen Suomessa ja kansainvälisesti.

KoL ja FAMI toivovat yhteistyötä eri oppilaitosmuotojen välillä esimerkiksi *ehdotuksen 91* (korkeakoulut) mukaisesti ”kestävän kasvun edistämisessä”. Toistaiseksi kaikkien Suomen kuntien alueelle ulottuva opistoverkkomme toimii erinomaisena alustana eri asioiden juurruttamisessa suomalaiseen yhteiskuntaan.

KoL ja FAMI pitävät myös tärkeänä koulutuksen määrällisen ja laadullisen ennakoinnin kokonaisvaltaista yhteensovittamista. ”Haasteena onkin määrällisen ja laadullisen ennakoinnin nykyistä parempi yhteen sovittaminen.” Teksti ei KESUssa käsittele vapaata sivistystyötä, mutta se on syytä pitää myös tämän asian yhteydessä jatkossa mielessä.

Kansalais- ja työväenopistoilla on suuri merkitys siinä, että (*ehdotus 114*) ”mikään osa aikuisväestöstä ei jää pysyvästi aikuiskoulutuksen ulkopuolelle”. Tämän mahdollistamiseksi ja toteuttamiseksi KoL ja FAMI opistoineen ovat valmiita tekemään suomalaisten osaamista vahvistavaa ja suomalaista koulutusjärjestelmää kehittävää yhteistyötä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa.

Kansalaisopistojen liitto KoL –
Medborgarinstitutens förbund MiF ry

Förbundet för arbetar- och
medborgarinstitut i Svenskfinland FAMI rf

Liisa Vornanen
puheenjohtaja

Gunborg Gayer
ordförande

Jaana Nuottanen
toiminnanjohtaja

Ulrica Taylor
verksamhetsledare